

Miejsce
na naklejkę

dysleksja

MOL-P1 1P-082

EGZAMIN MATURALNY Z JĘZYKA LITEWSKIEGO

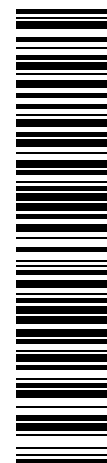
**MAJ
ROK 2008**

POZIOM PODSTAWOWY

Czas pracy 170 minut

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 16 stron. Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
3. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
4. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.
5. Możesz korzystać ze słowników językowych.
6. Na karcie odpowiedzi wpisz swoją datę urodzenia i PESEL. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.

Za rozwiązanie
wszystkich zadań
można otrzymać
łącznie **70 punktów**

*Część I – 21 pkt
Część II – 49pkt*

Życzymy powodzenia!

**Wypełnia zdający przed
rozpoczęciem pracy**

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

PESEL ZDAJĄCEGO

--	--	--

**KOD
ZDAJĄCEGO**

Część I – rozumienie czytanego tekstu

Atidžiai perskaitykite tekstą ir atsakykite į klausimus. Atsakinėkite savo žodžiais. Visi klausimai susiję su tekstu.

J.Giedroycas, *Jaučiuosi esąs lietuvis*

1. Praėjusios kadencijos Lenkijos seimas šiuos metus paskelbė Jerzy Giedroyco (1906-2000) metais. Nors dabar valdančios partijos jo nuopelnams ypatingos reikšmės neskiria, Lietuva šio mūsų valstybės garbės piliečio neturėtų niekada užmiršti. Džiugu, kad Vilniuje neseniai įvykusi Lietuvos ir Lenkijos tarpparlamentinė asamblėja jam paskyrė specialų renginį.

Protėviai - žemaičių didikai

2. Jerzy Giedroycas (Jurgis Giedraitis) buvo didis lenkas, bet taip pat ir didis lietuvis. Ne vien todėl, kad garsi jo giminė kilusi iš Lietuvos gilumos - iš pačios Žemaitijos ir kad jis visada didžiuodavosi savo kilme. Tikru lietuviu jį galima laikyti todėl, kad jis mylėjo Lietuvą, troško mūsų tautai gerovės ir be paliovos skatino kuo geresnius Lietuvos ir Lenkijos santykius.

3. Kai daugiau nei prieš penkiolika metų atsidūriau Varšuvoje, kone kasdien tiek žiniasklaidoje, tiek politikų, visuomenės veikėjų susitikimuose girdėdavau šią pavardę. Visada ji buvo tariama su nepaprasta pagarba, beveik visuomet į šio žmogaus nuomonę būdavo atsižvelgiama. Ypač lenkų inteligentijai šis jų išeivijos veikėjas buvo milžiniškas autoritetas (jį vadino "autoritetu be dėmelės"). Stebino ir tai, kad jis buvo vadinamas tiesiog Redaktoriumi arba Kunigaikščiu ir visi žinojo, apie ką kalbama, nors didikų palikuonių Lenkijoje nemažai.

4. Kai vis dažniau per Lenkijos žiniasklaidą išgirdavau labai palankius J.Giedroyco žodžius apie Lietuvą ir kaip jis gina ją nuo anuomet gausių priešiškų mūsų tautai pasisakymų, buvo sunku patikėti, jog šitaip drąsiai mus užtaria žmogus, kuris kalba lenkiškai, laiko save lenku, o gyvena kažkur toli Vakaruose.

5. Stulbino J.Giedroyco išvalgumas, išmintis, o labiausiai tai, kaip puikiai jis orientuojasi ne tik Lenkijos, bet ir Lietuvos reikaluose. Jo komentarai buvo tokie aktualūs, rodė, tarsi jis pats dalyvautų visuose įvykiuose. Dar keisčiau tai buvo klausytis žinant, kad Redaktorius nuo 1939 m. nė karto neviešėjo Lenkijoje, o Lietuvoje apskritai niekada nesilankė, be to, pusę amžiaus gyveno Paryžiaus priemiestyje Maisons Laffitte, iš kurio, galima sakyti, kojos nekeldavo. Ir vis dėlto lenkai jį vadino politiniu barometru, nes toliaregiškai numatydavo tiek pasaulio pokyčius, tiek Lenkijos vidaus gyvenimo eigą ir net Lietuvai galimas grėsmes. [...]

6. Buvau pirmoji ir, ko gero, vienintelė Lietuvos žurnalistė, apsilankiusi pas jį Maisons Laffitte, kur net penkiasdešimt metų jis lenkų kalba leido garsųjį žurnalą "Kultura", taip pat "Zeszyty Historyczne" ("Istoriniai sąsiuviniai"). Patekti pas jį padėjo prof. Mieczyslawas Jackiewiczus, vėliau tapęs Lenkijos generaliniu konsulu Vilniuje.

7. Tai buvo 1996-ieji. Vykau į tą susitikimą su pagarbia baime, tačiau iki šiol prisimenu, kaip šiltai, be galo nuoširdžiai, tartum ilgai lauktą svečią "tas užsispyręs žemaitis", kaip J.Giedroycą dar titulavo lenkai, priėmė korespondentę iš Lietuvos. Jo mąstymo skvarbumas, elgesio kultūra, aristokratiška laikysena paliko neišdildomą įspūdį. Nepaisant senyvo amžiaus – tada jam buvo devyniasdešimt metų - lietuvių kilmės lenkų išeivijos intelektualas buvo tiesus it jaunuolis, labai elegantiškas, orus, tačiau be lašelio pasipūtimo.

8. "Lietuva - mano antroji tėvynė, – sakė jis. – Didžiuojuosi, kad mano giminė kilusi iš Žemaitijos. Gimiau Lietuvos Minske (dabar – Baltarusijoje). Lietuviškai nemoku, bet

jaučiuosi esąs lietuvis, o Lietuva man be galo brangi. Nevalia išsižadėti savo kilmės, atsiriboti nuo savo šaknų... [...] Bent kelis kartus šis gilus mąstytojas pakartojo: "Privalome niekad neužmiršti, jog svarbiausios tautos, valstybės vertybės yra demokratija bei tolerancija ir, žinoma, nepriklausomybė". Pastarąjį žodį J.Giedroycas itin pabrėžė.

Metams praėjus po šio interviu iš Žemaitijos vyskupų bei Lietuvos kunigaikščių Giedraičių giminės kilusiam lenkų šviesuoliui buvo suteikta mūsų valstybės garbės pilietybė. [...]

9. Reikšmingiausiu J.Giedroyco laimėjimu lenkai laiko žurnalą "Kultura", kurio įkūrėjas, redaktorius ir siela jis buvo iki paskutinio atodūσιο. Žurnalas tapo kovos su komunizmu simboliu, nesiliovė kritikavęs sovietizmo, ugdė socialistinės Lenkijos opoziciją, jo mintimis gyveno ne tik lenkų disidentai. Prancūzijoje J.Giedroyco bei jo bendraminčių įsteigtas Literatūros institutas išleido daugiau kaip 500 knygų, kurios buvo uždraustos ano meto Lenkijoje. J.Giedroycas spausdino ir globojo Czesławą Miloszą, Witoldą Gombrowiczų, Tomą Venclovą, kitus emigracijoje atsidūrusius poetus bei rašytojus.

"Kultura" jau nuo pokario skleidė pasauliui informaciją apie Lietuvą. Kaip prisimena laikraštis "Rzeczpospolita", žurnalas supažindindavo su lietuvių disidentų veikla, pasakojo apie suėmimus bei represijas, įskaitant ir psichiatrijos ligonines, kuriose būdavo uždaromi režimo priešininkai, apie kunigų bei intelektualų persekiojimus dėl jų neva klerikalizmo, nacionalizmo. 1947-1986 m. "Kultura" ir "Istorijos sąsiuviniai" išspausdino net 175 straipsnius, skirtus Lietuvai.

10. Kai 1990 m. pavasarį Vilniuje buvo rengiama nepriklausomybės atkūrimo deklaracija, J.Giedroycas parašė laišką į Varšuvą Piliečių parlamentiniam klubui. "Kreipiuosi į seimo bei senato deputatus, kad jie padarytų viską, jog Lenkija viena pirmųjų pripažintų tą aktą. Broliams lietuviams ir lenkams Lietuvoje esame skolingi, privalome pripažinti jų šalies nepriklausomybę vardan mūsų pačių laisvės", - teigiama tame laiške.

11. Po J.Giedroyco mirties lenkų spaudoje buvo daugybė atsiliepimų, prisiminimų apie šią nepaprastą asmenybę. Cz.Miloszas sakė: "J.Giedroyco atkaklumo pastangomis lenkų psichikoje įvyko perversmas - jis išstisus dešimtmečius įrodinėjo, kol pagaliau mes supratome, kad Rytuose Lenkija ribojasi ne su Rusija, bet su Lietuva, Baltarusija, Ukraina. Ir ne tik dabar, bet ir tada, kai tų valstybių nebuvo žemėlapyje".

12. Kitas garsus Lenkijos intelektualas Adamas Michnikas rašė: "Tas užsispyręs lietuvis buvo nuostabiausias XX amžiaus lenkas. Jo "Kultura" buvo varpas, kuris žadino mus iš apatijos, siuntė iš emigracijos teisybės, laisvės žodžius... J.Giedroycas buvo patriotas, bet be jokio nacionalizmo. Jis buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pilietis. Savo dvasios bei proto jėga padėjo mums įveikti sovietų imperiją... Mes visi esame iš Jo".

13. Mano atminty J.Giedroycas išliko ir kaip paprastas, jautrus žmogus, kuris nuoširdžiai prisipažino labiausiai mėgstąs lietuviškus patiekalus, ypač koldūnus, o lietuviška duona - jam pati nuostabiausia pasaulyje. Gavęs jos iš Lietuvos dalijasi kiekviena riekle it Kūčių paplotėliu su bičiuliais. Vis dar prisimenu, kai baigiantis mūsų pokalbiui Paryžiaus priemiestyje J.Giedroycas tarė: "Labai norėčiau nuvažiuoti į Lietuvą. Pavydžiu Cz.Miloszui, kad jis ten ne sykį buvo. Deja, aš dėl sveikatos negaliu. Linkiu Lietuvai pačios geriausios kloties. Be galo trokštu santarvės tarp mūsų tautų!".

UŽDUOTYS

Zadanie 1. (2 pkt)

Kodėl teksto autorės J.Giedroycas vadinamas didžiu lenku, lietuviu (1-5 pastr.)?

Giedroycas tai didis lenkas, kurio šaknys glūdi Lietuvoje. Garsaus leidinio „Kultura“ redaktorius. Lenkijoje jis daugeliui buvo autoritetas. Didžiu lietuviu autorė jį vadina todėl, kad Giedroycas labai mylėjo Lietuvą, skatino kuo geresnius Lietuvos ir Lenkijos santykius. Puikiai išmanė Lenkijos ir Lietuvos reikalus

Zadanie 2. (2 pkt)

Savo žodžiais paaiškink, kaip supranti žodžių junginį „autoritetas be dėmelės“ (3 pastraipa).

Žmogus – autoritetas, kuriuo visiškai galima pasitikėti, kurį galima sekti beatodairiškai, kuris niekada nenuvylė ir pan.

Zadanie 3. (1 pkt)

Nurodyk teisingą atsakymą (5 pastraipa). Kodėl lenkai vadino J.Giedroycą politiniu barometru?

- a) Prognozavo Lenkijos politinę sceną.
- b) Kalbėjo apie galimus pavojus, kurie gresia Lietuvai.
- c) Buvo toliaregis politiniams pokyčiams.
- d) Visi anksčiau pateikti atsakymai teisingi.

Zadanie 4. (2 pkt)

Kokie J.Giedroyco bruožai teksto autorei kelia nuostabą? Kodėl (5 pastraipa)?

Išmintis ir išvalgumas. Todėl, kad negyvendamas Lenkijoje ir net nė karto nebuvo Lietuvoje puikiai išmanė šių šalių padėtį ir netgi galėjo pagelbėti savo patarimais.

Zadanie 5. (1 pkt)

Savo žodžiais paaiškink kaip supranti šį palyginimą: „lietuvų kilmės lenkų išeivijos intelektualas buvo tiesus it jaunuolis“ (7 pastraipa).

„Tiesus it jaunuolis“ – gana guvus, vikrus, geros formos.

Zadanie 6. (2 pkt)

Dėl kokių priežasčių J.Giedroycui buvo suteikta Lietuvos valstybės garbės pilietybė (8 pastraipa)?

Dėl to, kad buvo Lietuvos sūnus savo šaknimis ir darbais. Įtvirtino Lietuvos tapatybę, kai dar nebuvo laisvos ir savarankiškos valstybės. Už nuopelnus šiai šaliai, už Lietuvos palaikymą sunkiu laikotarpiu, už tai, kad jautėsi esąs lietuvis (nes jo giminė kilusi iš Žemaitijos), už tai, kad Lietuva jam buvo brangi.

Zadanie 7. (3 pkt)

Panagrinėk vieną svarbiausių J.Giedroyco nuopelnų Lenkijai ir Lietuvai. Koks tai nuopelnas, ir kodėl tai laikoma nuopelnu (9 pastraipa)?

Vienas reikšmingiausių nuopelnų Lenkijai – žurnalo „Kultura“ leidimas, nes jame kovota su komunizmu. J. Giedroycas globojo emigracijoje atsidūrusius poetus ir rašytojus, kaip antai: Czesławą Miloszą, Witoldą Gombrowiczių, Tomą Venclovą.

Žurnalas taip pat išgarsino Lietuvą visame pasaulyje, supažindino su lietuvių disidentų veikla, pasakojo apie suėmimus bei represijas, apie kunigų ir intelektualų persekiojimus. Žadino tautinę savimone, pasakojo pasauliui apie liūdną Lietuvos padėtį, represijas. 1947-1986 m. leidinyje „Kultura“ ir „Istorijos sąsiuvinuose“ išspausdinti net 175 straipsniai, skirti Lietuvai.

Zadanie 8. (2 pkt)

Kokių veiksmų ėmėsi J.Giedroycas, palaikydamas Lietuvą 1990 metais (10 pastraipa)?

J. Giedroycas parašė laišką į Varšuvą Piliečių parlamentiniam klubui, prašydamas Lenkijos palaikyti Lietuvą ir vienai pirmųjų pripažinti Lietuvos nepriklausomybės aktą.

Zadanie 9. (2 pkt)

Paaiškinink, kaip supranti Cz.Miloszo žodžius apie J.Giedroyco vaidmenį ir svarbą lenkų tautai (11 pastraipa).

J. Giedroyco darbai ir žodžiai leido lenkų tautai suprasti, kad tokios valstybės, kaip Lietuva, Baltarusija, Ukraina, su kuriomis Lenkija ribojasi, yra jai ne mažiau svarbios negu didelė valstybė Rusija, kad jos gyvavo ir tada, kai nebuvo pažymėtos žemėlapyje.

Zadanie 10. (1 pkt)

Pasirink teisingą atsakymą (12 pastraipa). Ką reiškia Adamo Michniko pasakyta frazė: „Jis buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pilietis.“?

- a) J.Giedroycas gyveno Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais.
- b) J.Giedroyco tėvai gyveno Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.
- c) J.Giedroycas savo dvasia jautėsi esąs lietuvis, žavėjosi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didybe.
- d) Kilęs iš buvusių LDK žemių, platinęs Rytų Europos tautų laisvės, tolerancijos bei santaikos (nuo LDK laikų aktualias) idėjas, pabrėžiantis savo ryšius su Lietuva.

Zadanie 11. (1 pkt)

Nurodyk teisingą atsakymą. Šio teksto turinio pobūdis yra

- a) apibūdinamasis.
- b) tiriamasis.
- c) polemisis.
- d) pasakojamasis.

Zadanie 12. (1 pkt)**Kokia yra šio teksto paskirtis?**

Skirtas visuomenei susipažinti su Lietuvai svarbia asmenybe J. Giedroycu, su jo požiūriu į Lietuvai opius klausimus. Tekstas primena Giedroyco svarbą Lietuvai.

Zadanie 13. (1 pkt)**Kokiam stiliui priskirtum šį tekstą?**

Publicistiniam stiliui.

Część II – pisanie własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu.

W tej części znajdują się dwa tematy. Wybierz jeden i napisz wypracowanie.
Wybrany temat podkreśl.

1 tema:

Remdamiesi pateiktais kūrinio fragmentais ir visu kūrinium atskleiskite „viežlybų“ būrų pasaulėžiūrą (požiūris į darbą, gamtą, gyvenimo ratą, religiją) K. Donelaičio poemoje *Metai*

Donelaitis, Metai

Pavasario linksmybės
Ištrauka

“ [...]”

Vei! kaip žemė jau savo nuogą nugarą rėdo
Ir kaip kožnas daikts atgydams pradeda džiaugtis.
Ant! paukšteliai po dangum, pulkais susilėkę,
Linksminas ir sumišai visur skraidydami juokias;
O keli tarp jų pautus rokuodami deda.
Ale palaukit tikt, iki pautai, jūsų padėti,
Čypsės ir po tam dar jus užaugdami kvaršys
Ir už procę jums menkai dėkavos išlėkę.
Taigi matai, taip paukščiams, taip ir mums pasidaro;
Irgi be vargo būt negal nei viens šime sviete.
Juk ir mes, dar A, B, C nemokėdami čiauškėt,
Daug vargų bei strokų tėvams savo padarėm,
Ik bėginėt išmokom ir ką žaist prasimanėm,
O vei! kaip kiek išminties užaugdami gavom,
Ir darbeliai su vargeliais jau prasidėjo;
Štai tuo žirgai su lėlėms į šūdą pavirto.
Ak išties! kita prova, kad, piemenio skrandą
Jau užsimovęs, ožkas ir kiaules varinėji

Ar kad dargana su lytum pluk nugarą prausia.
Ei paskui, kad jau akėčias reik sekinėti
Ar kad margis su laukiu nenor rėplinėti,
Mislyk tikt! koktu dušelei čia pasidaro.
Ypačiai kad po tam jau gyvos randasi lėlės
Ir nenaudėlės dėl niekų kvaršina galvas.
Juk žinai, kaip yr, kad pulks lėlių pasidaro.
Ak Adom! tu pirms žmogau išdykusio svieto.
Tu su savo Ieva, sode pavasarį švėsdams
Ir gėrybes uždraustas slaptoms paragaudams,
Sau ir mums nabagėliams daug padarei vargelių.
Dievs, tave koliodams ir žemę visą prakeikdams,
Dėl raspustos tos iš rojaus išmetė laukan
Ir su rūpesčiais tavo duoną paliepė valgyt.
Taip po tam tu, bėdžiau, su Ieva, savo mote,
Išrėdyts su kailiais per laukus bėginėjai
Ar tamsoj pasislėpt į krūmus kur nusitraukei.
Žinomjuk ir mes, koktu, kad kaip nusidėję
Slapomės ar kartais šen ir ten bėginėjam.
Tau, tėtat garbings! Pirmykščios tavo lėlėtės
Daug dyvų bei daug neregėtų štukų padarė,
Ir po tam iš tų lėlių pulkai prasidėjo
Ir, kaip mūsų žiopliai, tavo biedną kvaršino galvą.
Tu su savo Ieva juk dar nebuvo ta bandė,
Kaip jūsų veislės pulks ant svieto šio prasiplatys
Ir kiek vargo jums jisai padarys užaugdams.
Ale ką mislyjo Ievutė, tavo pačiutė,
Kaip jos pirmas vaiks užgimęs klykti pagavo
Ar kaip pirmąsyk ji jam pasturgalį šluostė
Ir prastai suvystytus į pašalį kišo?
Ale, žėlėk, Dieve! Kiek džiaugsmo judu sulaukėt,
Kaip susivaidyjęs ant lauko juma sūnelis
Barės rūstaudams ir brolis numušė brolių?
Ak Adom! tu, peržengdams prisakymą Dievo,
Sau ir mums padarei vargus ir didelę bėdą.
Juk ir mes, kaip tu, šime sviete vos pasirodom,
Štai tuo bėdos iš visų pašalių susibėga
Ir nuo lopšio mus ik grabo persekinėja.
Ale ką galim veikt? Pakol šime krutame sviete,
Turim jau visaip, kaip taiko Dievs, pasikakyt.
Juk ne vis reik vargt, ir tokios randasi dienos,
Kad, prisivargę daug, širdingai vėl pasidžiaugiam.
Ant žiemos smarkums su šalčiais vėl pasibaidė,
Ir ilgų nakčių tamsybės jau nusitrumpin,
Vei, saulelė, tikt žiūrėk! atkoldama greitai,
Brinkina jau laukus ir žolę ragina keltis;
Vei! nedaugio reiks, tuo vėl kvietkas pasidare
Uostysim ir garbysim pavasarį margą.
Bet ir jūs, darbai, mus vėl užniksite dovyt,
Kad turėsime su vargais į baudžiąvą trauktis.

Ak! kiek trūso reiks, ik į skūnes sugabėsim,
Kas ant aukšto dar ar klėtyj guli be diego,
Ir kiek dar palūkėt reikės, iki šiupinį virsim.
Nugi dabar, į dievišką žiūrėdami ranką,
Judykimės pamaži nuolatai nusitvert savo darbus
Ir nepabūkim, kad išgirsim darganas užiant
Ar kad orai mus daug syk visoki nugandys!
Skubylimės, eime nugamykim reikalą kožną!
Orei žagrių reiks, palyčių beigi noragu,
O akėčioms reiks negelių bei bingusių kuinų.
Žinom juk, ką jaučiai mums rėplodami riekia,
Kuinau tur, kad liepiam jiems, skraidydami trupyt.“
[...] 20-23 psl.

„Vasaros darbai“
ištrauka

Selmui taip besidyvyjant, štai grigžteria durys,
Ir šaltyšius Pričkus tuo visiems pasirodė.
„Štai, - tarė jis, tuojaus skaitydams gromotą pono, -
Štai poryt mūsų pons mus bėgt į baudžiąvą siuncia
Ir iš staldų jo išgramdyt mėžinį liepia.
Todėl jau vežimus kaip reik taisykite kožnas
Ir su šakėms bei kabliais atbėkite greitai.
Žinot juk visi, kas mėžiant puolasi būrams,
Ir kiekviens numanai savo murgą jau primatuotą.
Aš, kad Dievs laikys, tarp jūsų mūdryiai makaluodams,
Ne tiktai, kad mėšit, jus viernai pridabosu,
Bet ir iš širdies, kad gramdyt reiks, pamokysu.“
Taip ištaręs, jis kūliais pro dris iššoko
Ir, ant kumelio ketvergio tuojaus užsimetęs,
Skubinos ir kitiems kaimynams urdelį rodyt.
O kaip jau diena pasakyta buvo prašvitus,
Štai baudžiauninkai visi pulkais susirinko.
Viens savo kablį, kitsai naujintelę šakę
Nešdams ir besiskubindams tikt bėga, tikt bėga.
Albas, šūdleteres naujas tyčioms pasidaręs,
O Merčiuks, ratelius taip jau naujus užsimovęs,
Su kitais baudžiauninkais į baudžiąvą tarškė;
O bernai visi, naujas vyžas nusipynę
Ir autus naujus iš drobės sau pasidarę,
Vis tekini, kits kitą neigi pranokdami šoko.
Tai išties dyvai, nės taip nedarydavo būrai.
Sako juk visur, kad būrs į baudžiąvą slenka
Ir kad kartais su piktu jį reikia pajudyt,
Kad, kaip puolas jam, jis žengt ir dirbt užsigeistų.
Ale ką mačyja? čia mums nereik nusidyvyt.
Amtsrotas valsčiaus to, kursai tą baudžiąvą valdė,
Toks širdings buvo pons, kad kožnas, jo paminėdams,
Dar vis verkia, nės jisai jau numirė pernai.
40-41psl.

„Rudienio gėrybės“

Ištrauka

Ant saulelė vėl nuo mūs atstodama ritas
Irgi palikusi mus greita vakarop nusileidžia.
Vei kasdien daugiau ji mums savo spindulį slepia,
O šešėliai vis ilgyn kasdien išsitiesia.
Vėjai su sparnais pamaži jau pradeda mūdraut
Ir šilumos atstankas išbaidydami šlamščia.
Todėl ir orų drungnumas atvėsti pagavo
Irgi senystę jau graudena kailinius imtis.
Bobą su diedu blogu pas kakalį siunčia,
O kitus atšilt į stubą ragina lįsti
Ir valgius drungnus bei šiltą viralą valgyt.
Žemė su visais pašaliais įmursi verkia,
Kad mūsų ratai jos išplautą nugarą drasko.
Kur pirm du kinu lengvai mums pavežė našta,
Jaugi dabar keturiais arkliais pavažiuoti nepigu.
Ratas ant ašies braškėdams sukasi sunkiai
Irgi žemes bjaurias išplėšdams teškina šmotais.
Vei laukų sklypai visur skendėdami maudos,
O lytus žmonėms teškėdams nugarą skalbia.
65psl.

Donelaitis K. Metai ir pasakėčios, V. Baltos lankos 2000

2 tema:

Remdamiesi visu kūrinio išnagrinėkite, kaip per personažų charakterius J.Biliūnas atskleidžia gyvenimo tragizmą, liūdną tikrovę apysakoje *Liūdna pasaka*.

Antrą dieną išėjau oran, kur jau laukė manęs pastatyta po pušimis gulimoji kėdė, ir, sunkiai alsuodamas, atsiguliau... Privargau... tik kvapą begalėjau atgauti... Bet tuoj... palaukėk!.. Jau lengviau... jau visai lengva kvėpuoti... O, kaip gera!.. Nežinau, ar gali kas taip jausti pušyno kvapą, kaip džiovininkas. Gal tik vienas artojas, po sunkaus kasdieninio darbo kietan patalan guldamas, tokį pat jausmą turi... Nors buvau išsinešęs knygą ir ketinau jau skaityti, bet pamečiau ją ant žemės, išsitempiau visas ir, kaip mažas vaikas lepinaus, tuo kvapu alsuodamas. Ėmė noras suimti gniaužtan visą tą pakvipusį orą ir, pravėrus savo krūtinę, vienu rėžtu sugrūsti jį plaučiuosna: pasotinti juos, alkanus, to oro ištroškusius. Bet buvau toksai silpnas, tos galios neturėjau... Gulėjau aukštelninkas ir gėriau tą kvapą, gėriau. Akimis klajojau po medžių viršūnes: žiūrėjau, kaip "pušin iš pušies voverytė liuoksi", klausiaus, kaip tarp šakelių nematomi paukščiai čėža ir įvairiais balseliais gieda. Ir taip ramu, taip gera rados. Nors negalėjau savo kojomis naudotis, negalėjau po kalnelius laiptoti, po klonius lakstyti, negalėjau šūkauti ir dainuoti, kaip tat tik moka žmogus, miškan įėjęs: tečiau buvau dėkingas Sutvertojui ir už tat, kad dar turėjau sveikas akis ir gerą ausį. Juk tūlas ir to tiek neturėjo... [...]

Tik staiga kažin koks ypatingas, niekados dar negirdėtas balsas man ausyse sudejavo. Sudejavo kaip senatvės skundas, nelaimių atbalsis. Taip dejuoti galėjo tik žmogus senas, labai senas, ir labai nelaimingas. Tam garsui nėra raidžių: jo negalima žodžiu išreikšti, – galima tik

jausti... Atsigrėžiau nustebeę: žiūrėjau ir laukiau... Iš už namo kertės išlindo sena, aukšta moteriškė. Ėjo jinai tiesiai į mane, lazdele pasirimsčiuodama ir dejuodama. Ją pamatęs, greitai nusisukau. Bet pajutau, kad jinai jau prie manęs: stovi, tiesiai į mane savo baisias akis įbedusi. Neišturėjau: sudrebėjau ir atsigrėžiau. Pamačiau tas jos akis. Ne, tai ne akys. Tai buvo du taškai, klaikūs, be gyvybės. Tokį išpūdį, kaip tos jos akys, gali ant žmogaus padaryti tik užgesusios žvaigždės, iš arti matomos. Taip, tai buvo užgesusios žvaigždės. Tik tos žvaigždės dar matė: jos tiesiai į mane žiūrėjo...

– Ko tamsta nori? – dusliu balsu paklausiau, visas krūptelėjęs.

Nieko neatsakė: ar negirdėjo, ar gal nesuprato. Tik, įbedusi savo klaikias akis, žiūrėjo į mane.

Nežinojau, kas daryti: buvo ir nesmagu, ir gėda. Krepšio su savim neturėjo: nežinojau, ar jinai ubagė. Suradau kišenėj du skatiku ir atsikėlęs išspraudžiau jai rankon. Nejuto... Du skatikai nulėkė iš rankos žemėn, o jinai, nei karto nemirktelėjus, žiūrėjo į mane. Krūtinėj pajutau šaltą sopulį. Neturėjau kur dėtis...

Tik staiga moteriškė atsigrėžė visa kiton pusėn ir išvydo ant dirvonėlio žmones. Sudejavo, o jos lūpos ėmė krutėti. Išgirdau, kaip sunkiai, tyliai prakalbėjo:

– Kiek ponų... kokie jie visi gražūs...

Staiga vėl įbedė į mane akis ir paklausė:

– Ar nežinai tamsta, kur mano Petriukas?..

Įbedus akis pastovėjo... Paskum, tartum atsakymo nesulaukusi, nuėjo takeliu dejuodama...

Ant dirvonėlio, ją išvydę, visi nutilo. Tartum giltinė pro šalį pralėkė. Ir jie kaip ir aš mėgino išsibodėti nuo jos skatikais. Bet tie skatikai mažai, matyt, tai moteriškei rūpėjo. Pastovėjusi, kiek jinai pati norėjo, išnyko iš visų mūsų akių kaip klaikus "memento mori"... [...]

***

– Tai mum, Petriuk, iš tiesų nebereiks jau dvaran eiti? - paklausė vyro. Ir nors jos akyse dar klajojo abejojimas, tačiau tame balse suskambėjo nebeslepiamas skardus džiaugsmas.

– Nebereiks, - atsakė Petras ir, pats nejudamas, laimingai, linksmi nusišypsojo.

– Ir žemė, kurią dirbame, bus mūsų?.. – Mūsų...

– Ir dar daugiau gausma? Juk mes taip maža jos turime!

– Gausma ir daugiau...

– Dieve, kokie būsma laimingi!..

Ir Juozapota, iš džiaugsmo visa užkairi, laiminga ir graži, apkabino vyro kaklą...

– Ar žinai, kaip tada bus mums gera! - kalbėjo jinai tyliai, svajodama ir į jį glausdamasi.

– Turėsma savo žemę, niekam nebevergausma ir dirbsma tik sau, sau... Susilauksma vaikų... būsma nebe vieni. Ar žinai: tu įvaisysi sodnelį, ir, kai paaugs vaikai, turėsma jiems vaisių ir uogų... Vaikams bus geriau, ir mudu laimingesni būsma... [...]

Vieną vakarą, kada taip visos sėdėjo, netikėtai atsirė trobos durys ir vidun įėjo ypatinga žmogysta – apiplyšusi ir nuvargusi. Dusliu balsu pagarbino Dievą ir pripuolusi apkabino senės Damulienės kojas.

– Kaziukas!.. - suriko motina, pažindama sūnų... Apkabino jo galvą, į savo krūtinę prispaudė

– Dieve, Dieve... dar gyvas... - raudojo jinai, tartum abejodama.

Tai glostė sustirusius sūnaus plaukus, tai žiūrėjo jam į akis.

– O kur Antanas? - paklausė išsigandusi.

Tylėjo. Sunku buvo teisybė pasakyti, motinos širdis perverti.

– Užmušė jį... – prašnabždėjo nusisukdamas.

Ir ėmė sakyti, kaip tat buvo. Kaip paskutinį kartą, alkani ir nuplyšę, netoli kovoję; kaip matęs brolių, ant žemės negyvą parkritusį, ir Banį rusų suimtą... O visi trys kaip tik dabar norėję savajan sodžiun apsilankyti... Nebesulaukė...

Tik dabar, pakėlęs akis, pažino Juozapotą, kada toji, baisią naujieną išgirdusi, nusitvėrė už krūtinės ir iš didžio širdies sopulio skaudžiai sudejavo... Tartum vis dar netikėjo, kad taip galėjo atsitikti...

– Kur Petras? Kur?... Ką dabar su juo padarys? - vaitojo, klaikiom akim į Kazį žiūrėdama. Papasakojo jai kiek žinojo.

Tiek Juozapota tesuprato, kad rusai jos Petrą turbūt miestan nugabeno. Nebeklausė Kazio skundimosi, kad jusiai negališ nei vienos dienos namie būti, turis iš savo krašto bėgti, jeigu nenoriš būti pakartas ar sušaudytas... Išėjo iš Damulio dejuodama...

Nors niekados nebuvo mieste buvusi, tačiau dar gerai prieš auštant toli ant vieškelio, miestan einančio, atsidūrė.

* * *

Pagijo kūnas, bet ne dvasia. Protas sumišo... Savo klaikaus padėjimo nebejautė taip, kaip jį atjaučia žmogus sveikas. Kada jai pasakojo, kad jinai pagimdžiusi negyvą kūdikį ir kelis mėnesius patale išgulėjusi, – nenusiminė, nesumirksėjo akim, mažiausias nuliūdimo ar išgaščio ženklas nepalytėjo jos veido. Kada rusų valdžia, patyrusi, kas jinai tokia yra, kalėjiman ją įmetė, – neprieštaravo ir neverkė. Tik vaitojo ir inkštė kaip kankinamas gyvulys, kada ją mušė ir plakė ir visokiais būdais jos kūną dergė... Nepažino nei Damulienės ir jos dukterų, įmestų kalėjiman; nesuprato jų klyksmo ir raudų, kai šios, visiškai su savo tėvyne atsisveikindamos, už kalėjimo durų išnyko...

Paliuosavo ją valdžia kaip beprotę, jai nebekenksmingą. Pamatė, kad neapsimoka jos iš tėvynės išvežti: žinojo, kad tokia bausmės nesupras, ištrėmimo klaikybių neatjaus... Gimtajan sodžiun ją liepė nuvaryti...

Ant jos žemės jau kitas sėdėjo...

Juozapota liko kampininkė ubagėlė. Svajonės apie laimingą gyvenimą su vyru, apie vaikus ir sodną išnyko kaip sapnas. Laimė, kad to nebejautė...

Jonas Biliūnas Liūdna pasaka//Proza – Žaltvykslė, 2004 – P.43-44, 46-47, 58, 60-61

CZYSTOPIS

1 tema:

„Metai“ – reikšmingiausias Kristijono Donelaičio kūrinys, parašytas XVIII a. Jį sudaro 4 dalys: „Pavasario linksmybės“, „Vasaros darbai“, „Rudens gėrybės“ ir „Žiemos rūpesčiai“. „Metuose“ epiška pavaizduotas lietuvių baudžiauninkų gyvenimas, jų socialiniai ir tautiniai santykiai su ponais. Poemoje sukurta valstiečių tipų, sodrių gamtos, kaimo buitės, baudžiauninkų darbo vaizdų. Būrai „Metuose“ vaizduojami remiantis cikline laiko, istorijos ir gyvenimo samprata. Nuo pavasario iki žiemos matomi vis tie patys veikėjai – vokiečių kultūros veikiami Vyžlaukio valsčiaus gyventojai. Kūrinyje atskleidžiami būrų santykiai su gamta, su Dievu, parodomas kaimo žmonių požiūris į darbą, piešiami kaimiečių tarpusavio santykiai.

„Metuose“ būrai skirstomi į „viežlybuosius“ ir nenaudėlius. Tai teigiamų ir neigiamų personažų priešprieša. Pirmieji yra darbštūs, geri, teisingi žmonės, antrieji – tinginiai, girtuokliai, apsileidėliai. Nenaudėlių grupei priklauso ir ponai, vaizduojami groteskiškai kaip nedorovingi, grubūs žmonės, išnaudojantys valstiečius, patys nieko nedirbantys.

„Viežlybieji“ K. Donelaičio poemos būrai (Pričkus, Lauras, Selmas, Krizas, Enskys) yra teigiamų lietuvių pavyzdžiai. Su pavasario stebuklu jie dvasiškai atgimsta, vasarą – kimba į darbus, rudenį surenka gamtos dovanotas gėrybes, o žiemą rengiasi ateinančiam pavasariui. „Viežlybieji“ yra pamaldūs, visada teisingi, ištikimi tautos tradicijoms. Šie valstiečiai pasižymi kuklumu, paprastumu.

„Viežlybujų“ būrų atstovas – šaltyšius Pričkus. Tai „Metų“ stuburas. Iš visų išsiskiria sumanumu ir savita mąstysena. Jis smerkia nenaudėlius ir tinginius. Pričkus pateikia daug pamokymų: valgyti su saiku, dirbti, džiaugtis sveikata, didžiulis savo kalba... Jis moko Vyžlaukio gyventojus religingumo, moralaus gyvenimo.

Selmas – būras, kuriam leidžiama kalbėti apibendrintai, apibūdinti savo ir draugų padėtį. Jis labai pamaldus. Norėdamas pasidalinti gyvenimo patirtimi, reikalauja jaunųjų dėmesio. Vyresnio žmogaus žodis poemoje tampa išminties ir vertės kriterijumi. Vasara ir ruduo Selmui – ne tik metų laikai, o ir tam tikri gyvenimo tarpsniai. Pagrindinis Selmo pamokymas – „kantriai palūkėkim“. Kiti pamokymai: taupyti maistą, nešvaistyti atsargų. Selmas yra neturtingas, bet moka skaityti ir rašyti. Jo trobelė maža, tačiau tvarkinga ir švari. Selmas teigia, kad „atsidusti“ kiekvienas žmogus galės po mirties, todėl gyvenimą žemėje reikia stengtis kuo geriausiai išnaudoti.

Ryškiai piešiamas Lauro paveikslas. Tai lietuvis filosofas, būrų mokytojas. Jis moko, kad negarbinga yra pamėgdžioti kitas tautas, kritikuoja miesčionis, kurie „be vargų mieste šokinėja“. Lauras negali pakesti tų, kurie „užuodę“ pinigus pamiršta savo praeitį:

„Tu nenaudėli, dėl ko taip iškeli nosį?

Ar jau užmiršai, kaip pernai piemeniu būdams

Ožkas ir kiaules glūpas pas Blėberį šėrei“.

Lauras moko teisingumo, taupumo, saikingumo. Primena, kad nuėmus derlių nereikia iš karto sočiai valgyti, bet privalu pasilikti atsargų visiems metams. Valstietis smerkia dvarų pareigūnus už būrų žeminimą, teigdamas visų žmonių prigimtine lygybę. Dažnai sako pamokymus savo likimo broliams, net per vestuves.

Krizas – tai daug patyręs žmogus. Vaikystėje mirė jo tėvas, šeima gyveno vargingai, todėl berniukas turėjo sunkiai dirbti – tarnauti pas Blėberį. Krizas savo išmintimi jau vaikystėje „ne vieną žilį pranokęs“. Buvęs nepaprastai darbštus, sumanus. Šių savybių dėka jis sugebėjo prasimušti į pasiturinčių valstiečių luomą. Kad Krizas gyveno pasiturinčiai galima spręsti iš to, kokias šaunias jis iškėlė savo dukrai vestuves. Į jas sukviėtė ne tik plačią giminę,

kaimynus, bet ir kitus kaimiečius. Krizas mokėjo visus pagerbti, nežemino ir neskriaudė savo samdinių.

Enskys – tai tvarkingas, doras žmogus. Jis kruopščiai prižiūri savo turta:

„Ypačiai iš visų Enskys savo šimelių prausė

Ir balnodamas jį, prie šarvų prisegė kilpas.

Taip išrėdęs jau žirgelio nugarą visą,

Tuo savo kulšis su nauju diržu surakina“.

Enskį matome visuomet linksmą, energingą. Jis mėgsta puoštis ir girtis, stengiasi atkreipti į save dėmesį. Nekenčia apsileidimo, netvarkos, smerkia tinginius, bara valstiečius už girtuokliavimą.

„Metai“ – tai Mažosios Lietuvos feodalinio kaimo enciklopedija. Joje telpa visa baudžiauninko kasdienybė. Tai puikus kūrinys, kuris „viežlybųjų“ būrų lūpomis ir realistiškai vaizduojamu valstiečių gyvenimo būdu perteikia daug prasmingų patarimų, pamokymų. „Viežlybųjų“ būrų paveikslai puikiai atskleidžia lietuvininkų baudžiauninkų pasaulėžiūrą, valstietiškąją kultūrą. Kristijono Donelaičio „Metuose“ išryškėja gamtos ir žmogaus gyvybingumas, buities ir darbų vaizdai.

2 tema:

J. Biliūnas savo kūrinuose daug dėmesio skiria jausmams, išgyvenimams. Per personažų charakterius jis atskleidžia gyvenimo tragizmą. Stengiasi vaizduoti išskirtines gyvenimo situacijas, žiūrėti į žmogų kaip individą. Lyrinėje apysakoje „Liūdna pasaka“ rašytojas stebi, kaip aplinkybės paveikia žmogų ir kokius pėdsakus palieka jo sieloje. Kūrinio pasakotojas įsijaučia į pristatomų veikėjų nelaimę.

Jono Biliūno „Liūdna pasaka“ seka apie sunkius Lietuvos kovų už laisvę laikus, 1863-ųjų metų įvykius. Pagrindiniai kūrinio veikėjai Petras ir Juozapota – tai jauna šeima. Nors gyvena gana skurdžiai, tačiau yra laimingi, moka džiaugtis tuo, ką turi, labai myli vienas kitą. Jų širdys kupinos troškimų ir vilties. Baniai pasirengę kovoti dėl laimės, tačiau jų svajonės gerokai prasilenkia su tikrove... Jaunatviška energija, patiklumas ir idealizmas – teigiami bruožai – nuveda juos tiesiai į pražūtį. Geri norai tampa nieko verti, kai susiduriama su negailestinga realybe...

Sklindanti žinia apie baudžiovos panaikinimą be galo nudžiugina Juozapotą. Moteris kuria svajones, kuriomis dalijasi su savo vyru. Jai atrodo, kad valstiečiai nesunkiai išsivaduos iš priespaudos. Tačiau Petras geriau išmano to meto politinę situaciją ir, nenorėdamas liūdinti mylimos žmonos, slapta ruošiasi sukilimui. Jis nedrįsta gesinti gražių Juozapotos svajonių, atimti vilties, žlugdyti puikių ateities planų. Tuo tarpu Juozapota net nenutuokia, kokia nelaimė netrukus aplankysianti jų namus.

Petras su kaimynais rimtai rengiasi sukilimui, mokosi kautis. Juozapota tai pastebi ir labai nuliūsta, ją užvaldo šiurpios mintys. Petras bando nuraminti, paguosti žmoną, tačiau bloga nuojauta ilgai nepalieka jos jautrios širdies. Pabudusi iš baisaus sapno, Juozapota neranda savo vyro šalia. Čia ir prasideda tikra „Liūdno pasakos“ veikėjų tragedija.

Likusi be mylimo žmogaus, Juozapota vis apie jį mąsto. Iš kaimynų sužino apie sukilimą ir begalinį valstiečių norą išsivaduoti iš priespaudos, turėti nuosavą žemės sklypelį. Damulių ir Urbonienės pasakojimai dar labiau įaudrina pagrindinės kūrinio veikėjos vidinį pasaulį. Neištvėrusi nuolatinio nerimo ir baimės, ji pasiryžta surasti Petrą. Juk jo taip pasiilgo, taip jį myli... Deja, kova dėl laimės likučių išsaugojimo pasiglemžia daugiau, negu kas tikėtusi.

Banienė, nuklydusi net į miestą, išgirsta pačią blogiausią žinią – Petras pakartas. Mylimojo mirtis visiškai sužlugdo jauną moterį. Žūsta visos jos viltys, nebelieka gyvenimo prasmės. Moteris pagimdo negyvą kūdikį. Ji neįstengia susitaikyti su netektimis, palūžta, išprotėja. Juozapota praranda viską, ką gyvenime brangino.

Jono Biliūno „Liūdno pasakos“ pagrindas yra teigiamų personažų susidūrimas su tikrovės neigiamybėmis. Autoriui rūpi ne vien kova su viešpataujančiu smurtu, bet ir personažų dvasia, jausmai, mintys. Pasakotojas, norėdamas parodyti nekaltų žmonių žiaurų likimą, priverčia skaitytoją įsijausti į personažų sielas, išgyventi jų patirtą skausmą ir neteisybę, suvokti liūdną anų laikų tikrovę. Tragiška sukilimo baigtis tiesiogiai paliečia ir Banių šeimą. Petras pakiriamas, o našlės skaudūs išgyvenimai išpaudžia gilius pėdsakus jos dvasioje. Visiškai pasikeičia ne tik kūrinio veikėjos vidus, bet ir išorė. Jauna, graži, gyvybinga moteris tampa sena pabaisa, „klaikiu žvilgsniu“ bauginančia žmones. Ji „tartum giltinė“ dejuodama slankioja po kaimus, kartodama vis tuos pačius žodžius: „Ar nežinai, tamsta, kur mano Petriukas?“

Petro ir Juozapotos istorija – tai klaikios gyvenimo tragedijos pavyzdys, skaudaus lietuvių tautos likimo paveikslas. J. Biliūnas savo apysakos veikėjus kuria remdamasis tikroviškais įvykiais ir išgyvenimais. Jis puikiai atskleidžia personažų jausmus, analizuoja psichikos pokyčius, pristato kintančias padėtis, mintis, vertybes. Visa tai neatsiejama nuo personažų charakterių, per kuriuos ryškiai parodomas gyvenimo tragizmas, liūdna tikrovė. Per Juozapotos charakterį kūrinyje atskleidžiamas carinės valdžios smurtas, nežmoniškumas. Žiauri ir negailestinga tikrovė nesigaili nieko, net ir pačių doriausių žmonių!